

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти та гуманітарної політики
Черкаської міської ради
Черкаська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 7
Черкаської міської ради Черкаської області

В Німеччині залишилася їхня молодість

Виконали:

учениці 11-Ф класу

Коренєва Юлія Сергіївна

Полторадня Вікторія Олександрівна

Учитель:

Прядко Марія Андріївни

Війна...

У цьому слові біль і розпач матерів, стогін поранених, плач сиріт, це чорна ганебна сторінка в історії людства, події, від яких мимоволі здригаються дідусі та бабусі, молячись, щоб такого більше ніколи не сталося.

Кажуть, що велике видно на відстані. Чим далі в історію відходять роки вітчизняної війни, тим краще досягається подвиг українського народу, його мужність, відданість справі, незламна сила братерства.

Біля 2,5 млн. жителів України (найбільше з усіх окупованих територій Радянського Союзу) примусово було вивезено на каторжні роботи до Німеччини [6].

У планах нацистської Німеччини Україні відводилася велика роль. На думку Олександра Далліна та інших дослідників історії Другої світової війни «... з усіх східних територій, захоплених Третім рейхом, найважливішою, без сумніву, була Україна. Вона являла собою найбільшу радянську республіку, цілком окуповану німцями, і як джерело продуктів та робочої сили не мали собі рівних».

Серед причин насильницької депортації мирного населення до Німеччини був крах плану «блискавичної» війни. Остарбайтери розглядалися як дешеве джерело покриття дефіциту робочих рук.

Примусова депортація працездатних людей торкнулася майже кожної сім'ї, практично всього українського народу. У книзі «Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941-1945» наголошується, що «це було явище небувале з часів середньовіччя, яке можна було б порівняти хіба що з набігами татаро-турських наїзників. Коли забирався найцінніше в українського народу – його діти, причому найміцніші, працездатні, тямущі» [1].

Декретом від 21 березня 1942 р., який підписав Гітлер, було створено спеціальну установу «Імперське бюро з використання робочої сили на чолі з Ф. Заукелем». Цим актом передбачалася мобілізація чоловіків і жінок віком від 15 до 60 років. Виконуючи розпорядження фюрера, Берлін дав вказівки розгорнути вербування і вивіз українців до Німеччини, де їх використовували

на роботах у військовій промисловості, на шахтах, у сільському господарстві. На початку акції, якій передувала величезна агітація про перспективи виїзду до Німеччини, тисячі юнаків і дівчат їхали добровільно, рятуючись від голодної смерті та свавілля окупантів, в надії отримати якусь спеціальність. У періодичній пресі, листівках і плакатах поширювались заклики щодо добровільного виїзду на роботи до Німеччини, де обіцялося отримання фахової кваліфікації, гарних умов праці [2].

У якості заохочення, німецька влада обіцяла сім'ям репатріантів виплачувати щомісячно 130 крб. і видавати продовольчий пайок [3].

Проте, коли стало відомо про жорстоку трудову дисципліну, презирливе ставлення до робітників зі Сходу (Ostarbeiter), сміхотворно мізерні заробітки, люди всіма можливими засобами почали уникати виїзду до Німеччини. Німецька влада стала використовувати більш жорстокі методи, свідченням чого є численні документи. 25 червня 1942 р. за № 37 у Черкасах було опубліковано «Оголошення Черкаського уряду праці про реєстрацію осіб віком від 14 до 65 років, мобілізацію населення на роботу до Німеччини, покарання за ухилення від реєстрації». У цьому так званому «оголошенні», яке підписав гебітскомісар зазначалося:

1. «На роботу до Німеччини дуже потрібні робітники для сільського господарства та фабрик. Наступна відправка робітників відбудеться 2 липня. Чоловіки і жінки. А також подружжя без дітей з міста та сіл реєструються на роботу до Німеччини в Черкаському Уряді Праці (вул. Шевченка, № 150).
При недостатній кількості добровольців вживатимуться примусові заходи.
2. Безробітні особи, що не з'являлись на відмітку, повинні надолужити прогаяне, інакше – будуть оштрафовані та відправлені до таборів примусових робіт.
3. Востаннє пропонується усім особам віком від 14 до 65 років, які ще не зареєструвалися в Уряді Праці, з'явитися протягом цього тижня

до Уряду Праці. Хто після цього строку не матиме документу від Уряду Праці, буде оштрафований та відправлений до таборів примусових робіт» [8].

Життя «остарбайтера» в неволі було жорстоко підпорядковане інструкціям гестапо. Кожному новоприбулому вручалася «Пам'ятка» з правилами поведінки, що складалася з суцільних обмежень: пересування поза табором суворо заборонялося, спілкування з місцевим населенням – також. Більше шансів на виживання в умовах рейху було в тих, хто працював у господарствах бауерів, хазяїв дрібних підприємств, магазинів. Тут часто все залежало від суто людських взаємин [1].

Трагедія долі «остарбайтера» зачепила, по суті, усі населені пункти Черкащини. До обласного державного архіву були передні матеріали , за якими з Черкащини було вивезено на примусові роботи до Німеччини біля 90 тис. чоловік. Якщо ж врахувати і число тих, хто не повернувся додому, то ця цифра може зрости до 100 тисяч. З окремих населених пунктів було відправлено: з Черкас – 8 тис., Умані – 7 тис., Городища – 1869, Вільшани – 649, Моринців – 529, Тального – 436, Ротмистрівки – 370, Ладиженки – 319, Жовнина – 405, Кам'янки – 400, Золотоноші – 433 осіб.

Рабську працю на «третій рейх» новоспечені рабовласники, звичайно не оплачували, а коли , а коли оплачували, то мізерно [8].

Якщо німецькому робітникові слід було платити 325 рейхсмарок на місяць, то росіянин чи українець отримував тільки 12 рейхсмарок.

У концерні «Фольксваген» з 1941- 1945рр. працювало 17 тисяч робітників, на «Даймлер Бенц» 25 тисяч осіб, у концерні «Сіменс» тільки в 1944 році – 50 тисяч осіб. Але не менша їх кількість була зайнята у сільському господарстві, у копальнях та в обслуговуванні господарів.

Під час війни використовували підневільну працю «Фольксваген», «БМВ», «Сіменс», «Даймлер», «Бенц», «Діль». Чимала кількість людей старанно працювала на військових заводах, підприємствах важкої промисловості та машинобудування.

Ще більше «остарбайтерів» було зайнято в сільському господарстві. Працівники носили на спец одязі спеціальний значок – чорний трикутник з надписом «ost». Остарбайтер (дослівно перекладається як східний робітник) – особи, які були вивезені гітлерівцями з східних окупованих територій, протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

Із спогадів Українець Міліси Григорівни

Українець Міліса Григорівна

Автобіографія

Коли розпочалася Велика Вітчизняна Війна, наша сім'я проживала в районному центрі с. Нова Прага Кіровоградської області.

Мені було 14 років, я закінчила вісім класів середньої школи. Батька відкомандирували супроводжувати новобранців за Дніпро, а він відправив нас за 30 кілометрів в село Аджамку, де проживали його мати та сестра.

Ми взяли з собою найнеобхідніші речі, які могли поміститись на однокінний віз, і поїхали з надією, що це тимчасово. Але «тимчасово»

затягнулося на всю війну. Квартиру нашу розграбували, і ми туди більше не повернулися.

У нашій сім'ї було четверо дітей. Молодша за мене Лариса знаходилася на лікуванні в м. Одеса, Гені було шість років, а Ліді лише півтора роки. Мама дуже хворіла і немала змоги працювати. Вся відповідальність за добробут нашої сім'ї, а вірніше за виживання, лягала на мене.

Я разом з іншими виконувала сільськогосподарські роботи: сапала, садила, в'язала снопи, молотила, і т.д. І все під пильнуючим оком німців, які звійшли в село через тиждень після нашого приїзду.

Щоб прожити, люди збирали колоски, міняли одержу на зерно, перекопували поле після збору врожаю. Зерно молотили в ручну на жорнах. Хліб мама пекла з чого прийдеться, був там і буряк, і гарбуз, і картопля.

Під час молотьби люди носили солому на плечах, вигрібали стерню, рвали сухий бур'ян, носили в'язками сухі соняшники після обмолоту.

В липні 1943 року всіх підлітків 1926 року народження покликали для поїздки на роботу до Німеччини. І нікому не було діла до того, що моя мати, німична жінка залишається з малими дітьми без годувальника.

Ешелоном нас привезли в Дрезден (Німеччина), де розподілили по різних містах. Біля шестидесяти чоловік привезли у якесь місце, куди приїжджали хазяї, так звані «бауери», котрі вибирали собі робітників, як на невідільницькому ринку. Бауери вибирали здорових, міцних статурою, а нас залишилося 16 дівчат маленьких, худеньких, нещасних.

Нас забрали на фабрику, яка знаходилася в селі Маркерсдорф. Там вже працювали полонені з Франції та Польщі. Ми були першими дівчатами з України (Житомирська, Вінницька, Кіровоградська області). Через деякий час почали надходити люди середнього віку з Росії та Білорусії.

Одягли нас в спецівки і «ступалки» - якесь взуття на дерев'яній підосві. Ми повинні були нашити на одяг значок «ost», без нього ми не мали права куди-небудь ходити.

Працювали ми по 12 годин – з шести годин ранку до шести годин вечора, тоді як німці працювали по вісім годин.

Харчувалися ми три рази на день супом з моркви та брюкви. Вранці нам видавали по двісті грамів хліба. Ми завжди були голодні.

Поляки відносилися до нас з презирством, ніколи з нами навіть не розмовляли. Французи – це дуже добрі та приязні люди.

Платили нам мізер, але цими грішми ми не мали змоги користуватися, оскільки в Німеччині діяла карткова система. З табору ми ніколи не виходили, навіть у місті не були.

Я працювала на токарному станку. Що ми виробляли – могли тільки здогадуватися. Мови ми не знали, тому не було в кого запитати. Для німців ми біли пустим місцем, вони нас не помічали. А німецькі діти бігли за нами та кричали «русішен швайн».

В кінці 1945 року ми відчули відлуння канонад і зрозуміли що скоро нас визволять. Ми чекали цього моменту з радістю та нетерпінням. Визволили нас американці, всі німці з фабрики повтікали, охорона теж, військовополонені вирвалися на волю. Ми бігли куди бачили очі, німці почали нас обстрілювати з кулеметів, але ми врятувалися. Всі полонені зібралися в сусідньому місті, і саме звідти на ешелонах ми відправилися додому.

Не знаю, як би склалася моя доля. В то час, якщо ти був в окупації, ти вважався людиною з недоліком, з плямою в біографії. А що говорити про тих хто був вивезений до Німеччини на примусові роботи, неначе в цьому була наша провина...

Але мені посміхнулася доля. В цей час демобілізувався з армії мій батько, який пройшов всю війну. Він вирішив, що я повинна продовжувати вчитися.

Проблему компенсацій жертвам нацизму розглядали після Другої Світової війни на кількох міжнародних конференціях у 1951-1953 роках. Радянський Союз відмовився від репарацій на користь своєї країни, під його

натиском зняли свої претензії до німців і країни соціалізму. Більше того, навіть після смерті Сталіна СРСР не приєдналася до міжнародних угод про борги Німеччини. Хоча така можливість існувала до 1963 року. 1953 року у Лондоні німці зуміли добитися зміни формулювання «жертва нацизму». З числа жертв нацизму було вилучено примусових робітників, а їхню працю класифікували не як брутальне беззаконня, а як «Зумовлений війною трудовий захід». Всі робили вигляд, ніби забули, що під час війни такий захід вважався злочином, адже згідно з Гаазьким військовим положенням 1907 року – «вивезення цивільного населення до країни стороною завойовником недопустиме».

У загальному підсумку ФРН виплатила жертвам нацизму 104 млрд. марок компенсацій. Дев'яносто відсотків цієї суми одержували німці, або ті хто мешкав на території Німеччини, три мільярди було передано Ізраїлю, ще три громадянам Західної Європи. Жертви націонал соціалізму, які мешкали в СРСР, про те, що їм належать компенсації й гадки не мали.

Заради справедливості слід визначити, що за виплату «остарбайтерам» моральної компенсації протягом десяти років боровся экс - канцлер ФРН – Гельмут Коль, але йому успішно протистояло міністерство фінансів. І тільки після падіння Берлінської стіни стало можливим створення спеціальних фондів у Польщі, Росії, Білорусії, Україні. Польський фонд отримав 1,5 мільйона марок компенсацій, російський і білоруський 400 тисяч, український – 600 тисяч. На жаль, з цих 600 тисяч марок, які надійшли до Українського фонду «Взаємопорозуміння та примирення», 35 тисяч не можуть знайтися досі. Замість того, щоб розподілити гроші серед жертв нацизму, фонд поклав їх під високі відсотки в банк, де вони разом із банком «згоріли».

В грудні 1993 ініціативна група на чолі з Макодзобою Володимиром Івановичем, Українець Мілісою Григорівною, за підтримки міжнародної організації малолітніх в'язнів було створено Черкаське обласне відділення української спілки в'язнів жертв-фашизму. Ініціативна група звернулася за

підтримкою до Цибенка Валентина Григоровича – голови Черкаської обласної Ради.

На момент створення налічувалось приблизно 20 тис. чол. 9 районів дали згоду, на створення осередків. Черкаський осередок складався близько з 1,5 тис. чол.

На 2013 залишилось 4 осередки з них Черкаси, Золотоноша, Кам'янка, Звенигородка, де на даний час нараховується 293 чол. Безпосередньо в Черкасах налічується 105 чол.

Завданням організації була моральна і матеріальна підтримка в'язнів та жертв фашизму. 26 жовтня 2013 року відбулася Рада в Києві. Щорічно має проводитись ревізія та складатися звіт про діяльність перед людьми.

11 квітня Міжнародний день визволення від фашистської неволі.

В Першотравневому парку встановлено пам'ятний знак. Підтримка фонду «Взаєморозуміння і толерантність», народний аматорський хор товариства «Азот» [7].

Досліджуючи трагедію неповнолітніх жителів Черкащини в умовах нацистського окупаційного режиму, Г.М. Голиш зазначає, що нерідко вивезення неповнолітніх українців до Німеччини носило цілеспрямований і самодостатній характер. Зокрема, передбачалася відправка на територію Райху щонайменше 40-50 тис. підлітків віком 10-14 років для навчання їх робітничим професіям і подальшого використання у промисловості. У 1943р. окупаційною владою України була проведена спеціальна операція під назвою «Сіно», під час якої до Німеччини було відправлено десятки тисяч малолітніх рабів.

Проблема остарбайтерів є однією із трагічних сторінок нашої історії. Вона негативно позначалася на демографічній ситуації в Україні, адже вивозили найбільш репродуктивну частину населення. Спроби Німеччини здійснити хоч якусь компенсацію, виплативши певні суми грошей остарбайтерам, заслуговує на увагу. Але навіть найбільшими виплатами не можливо виправити покалічені долі мільйонів людей [5].

Список використаних джерел та літератури

1. Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941– 1945. – К.:Пошуково-видавниче агенство «Книга Пам'яті України», 2000. – 944 с.
2. Державний архів Черкаської області. – Ф. Р– 1352. – Оп. 1. – Спр. 1
3. Державний архів Черкаської області. – Ф. Р–5625. – Оп. 1. – Спр. 9.
4. Клименко Т. А. Черкащина у роки Другої світової війни: тільки факти /Черкаський край. – 2009. – 19 червня.
5. Клименко Т. А. Черкащина у роки Другої світової війни: тільки факти /Черкаський край. – 2009. – 19 червня.
6. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
7. Українець Міліса Григорівна. Спогади про життя оstarбайтерів. Записані учнівським колективом шкільного музею Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 7 .
8. Черкащина в період Великої Вітчизняної війни (1941– 1945 рр.). Збірник документів та матеріалів /Укладачі: П. М. Жук, П. П. Жук, С. І. Кононенко, С. І. Кривенко. – Черкаси: Брама ІСУЕП, 2000. – 208 с.

Шифр роботи	Черкаський місцевий осередок Міжнародної громадської організації Міжнародний фонд «Взаємопорозуміння і толерантність»	
	Заява-анкета учасника конкурсу документально-публіцистичних творів серед учнівської молоді «Дитинство, опалене війною»	
<i>Дані учасника конкурсу</i>		
Прізвище :	Коренева	
Ім'я:	Юлія	
По-батькові:	Сергіївна	
Дата народження:	01.05.1997	
Домашня адреса:	вул. Я.Галана 13/1 кв.210	
Контактні телефони	дом. 55-02-22 моб. (063)5878717	
Назва навчального закладу	Черкаська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №7 Черкаської міської ради Черкаської області	
Назва роботи	В Німеччині залишилася їхня молодість	
« ____ » _____ 2013р.		Підпис учасника

Шифр роботи	Черкаський місцевий осередок Міжнародної громадської організації Міжнародний фонд «Взаємопорозуміння і толерантність»	
Заява-анкета учасника конкурсу документально-публіцистичних творів серед учнівської молоді «Дитинство, опалене війною»		
<i>Дані учасника конкурсу</i>		
Прізвище :	Полторадня	
Ім'я:	Вікторія	
По-батькові:	Олександрівна	
Дата народження:	11.11.1996	
Домашня адреса:	вул. Луначарського 11 кв.57	
Контактні телефони	дом. 55-13-14 моб.(093)2145997	
Назва навчального закладу	Черкаська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №7 Черкаської міської ради Черкаської області	
Назва роботи	В Німеччині залишилася їхня молодість	
« ____ » _____ 2013р.		Підпис учасника

Паспорт інтерв'ю

1. Ім'я, по батькові та прізвище

Українець Міліса Григорівна

2. Дата і місце народження

03.09.1926р.

Кіровоградська область

Кіровоградський район

с. Аджамка

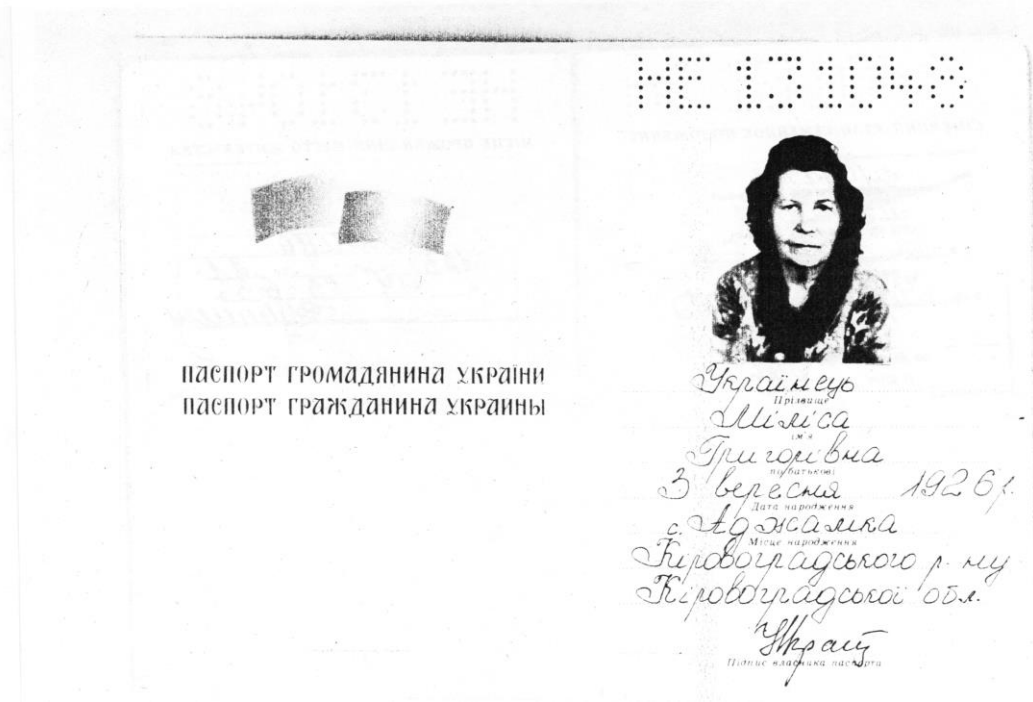
3. Фактична адреса проживання

м. Черкаси

вул. Леніна ,123 кв.21

4. Дата запису інтерв'ю

20.11.2013р.

HE 13 1048

ПАСПОРТ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ
ПАСПОРТ ГРАЖДАНИНА УКРАИНЫ

Україна
Прізвище

Міліса
Ім'я

Тригорівна
П'батькові

3 вересня 1926 р.
Дата народження

с. Арзаміва
Місце народження

Кіровоградського р. н. у.
Кіровоградської обл.

Україна
Підпис власника паспорта